

בס"ד פרשת 'בהעלותך' תשפ"ה. שנה ח', גיליון מס. 371 מהדורה מורחבת

"וַיֹּאמְרוּ מִי יֹאכְלֵנוּ בֶּשֶׂר" (במדבר י"א, ה')

- (ד) וְהָאֶסְפָּסֹף אֲשֶׁר בָּקְרָבוֹ הִתְאַוּ תַּאֲוָה, וַיֵּשְׁבוּ וַיִּבְכּוּ גַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ מִי יֹאכְלֵנוּ בֶּשֶׂר.
(ה) זָכְרָנוּ אֶת הַדָּגָה אֲשֶׁר נֹאכַל בְּמִצְרַיִם חֲנָם, אֶת הַקְּשָׁאִים וְאֶת הָאֲבִטְחִים וְאֶת הַחֲצִיר וְאֶת הַבָּצְלִים וְאֶת הַשּׁוּמִיִּם.
(יג) מֵאִין לִי בֶּשֶׂר לִתֵּת לְכָל הָעָם הַזֶּה, כִּי יִבְכּוּ עָלַי לֵאמֹר תִּנֶּה לָּנוּ בֶּשֶׂר וְנֹאכְלָה.
(יח) וְאֵל הָעָם תֹּאמַר הִתְקַדְּשׁוּ לְמַחֵר וְאֹכְלֵתֶם בֶּשֶׂר כִּי בְּכִיתֶם בְּאָזְנֵי ה' לֵאמֹר מִי יֹאכְלֵנוּ בֶּשֶׂר כִּי טוֹב לָנוּ בְּמִצְרַיִם, וְנִתֵּן ה' לָכֶם בֶּשֶׂר וְאֹכְלֵתֶם.
(כא) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה שְׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף רְגְלֵי הָעָם אֲשֶׁר אֲנֹכִי בִּקְרָבוֹ, וְאַתָּה אֹמֶרֶת בֶּשֶׂר אֶתֶּן לָהֶם וְאֹכְלוּ חֹדֶשׁ יָמִים.
(כב) הֲצֹאן וּבָקֵר יִשְׁחָט לָהֶם וּמִצָּא לָהֶם, אִם אֶת כָּל דָּגֵי הַיָּם יֹאסֹף לָהֶם וּמִצָּא לָהֶם.
(כג) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הִיךְ ה' תִּקְצֹר, עֲתָה תִּרְאֶה הִיִּקְרָךְ דְּבָרִי אִם לֹא.
(לא) וְרוּחַ נֹסֵעַ מֵאֵת ה' וַיִּגָּז שָׁלוּם מִן הַיָּם וַיִּטֹּשׁ עַל הַמַּחֲנֶה כְּדָרָךְ יוֹם כֹּה וּכְדָרָךְ יוֹם כֹּה סָבִיבוֹת הַמַּחֲנֶה, וּכְאֻמָּתִים עַל פְּנֵי הָאָרֶץ.
(לב) וַיִּקֶּם הָעָם כָּל הַיּוֹם הַהוּא וְכָל הַלַּיְלָה וְכָל יוֹם הַמַּחֲרֹת וַיֹּאסְפוּ אֶת הַשָּׁלוּ הַמִּמָּעִיט אֶסֶף עֲשָׂרָה חֲמֹרִים, וַיִּשְׁטְחוּ לָהֶם שְׁטוֹחַ סָבִיבוֹת הַמַּחֲנֶה.

שאלה מרכזית

פרשה זו של בקשת העם לאכול בשר מעלה מספר קשיים בהבנת פשט הדברים.

קושי א' - בפסוק ד' שואלים בני ישראל - 'מִי יֹאכְלֵנוּ בֶּשֶׂר'. וקשה, מדוע הם מנסחים את בקשתם בצורת שאלה - 'מִי יֹאכְלֵנוּ בֶּשֶׁר', כאילו עיקר שאלתם היא מי הוא זה שיאכיל אותם בשר, ומדוע לא מבקשים בנוסח - 'תֵּן לָנוּ בֶּשֶׂר'? וכמו שמשנה עצמו מנסח את בקשתם בפסוק י"ג : "כִּי יִבְכּוּ עָלַי לֵאמֹר תִּנֶּה לָּנוּ בֶּשֶׂר וְנֹאכְלָה". ועוד קשה, שבפסוק י"ח ה' כן מנסח את בקשתם במדויק כפי שמובאת בפסוק ד' : "כִּי בְּכִיתֶם בְּאָזְנֵי ה' לֵאמֹר מִי יֹאכְלֵנוּ בֶּשֶׂר".

ונראה לומר, שאמנם הם ניסחו את בקשתם בלשון שאלה, אך משה הבין שהם מבקשים בשר, וזו המשמעות של המילה - 'לֵאמֹר', שלפעמים משמעותה, שאין אלו דבריהם במדויק אלא זו היא כוונת מאמנם. כלומר, כאשר משה אומר : "כִּי יִבְכּוּ עָלַי לֵאמֹר תִּנֶּה לָּנוּ בֶּשֶׂר וְנֹאכְלָה", הוא מתכוון לומר שאמנם ניסחו את בקשתם בלשון שאלה, מי יאכילנו בשר, אבל כוונתם היתה שיתן להם בשר.

ועוד יש להבין, את עיקר שאלתם - 'מִי יֹאכְלֵנוּ בֶּשֶׂר'. האם הם רצו שמישהו יאכיל אותם בשר או שיתן להם בשר?

רעיון א' - ונראה לומר, על פי דברי 'רש"י' בפסוק ד' : "מִי יֹאכְלֵנוּ בֶּשֶׂר - וכי לא היה להם בשר והלא כבר נאמר (שמות יב) וגם ערב רב עלה אתם וצאן ובקר וגו' וא"ת אכלום והלא בכניסתם לארץ נאמר (במדבר לב) ומקנה רב היה לבני ראובן וגו' אלא שמבקשים עלילה". ומשמע, שהיה להם מקנה רב אך הם לא רצו להשתמש בו לאכילה, כי המקנה יכול להתרבות, ולא רצו להפסיד את המקנה שלהם. לכן הם לא מבקשים צאן ובקר חיים, כי אם היו מקבלים צאן ובקר חיים הם היו מוסיפים אותם על עדריהם ולא היו משתמשים בהם לאכילה. ולכן הם מבקשים - 'מִי יֹאכְלֵנוּ בֶּשֶׂר', כלומר, מי יתן לנו בשר כזה המיועד לאכילה, ולא שיתווסף על המקנה שלהם.

וענין זה מובהר גם בדברי משה בפסוק י"ג - 'תִּנְהָ לָנוּ בָּשָׂר וְנֹאכְלָה'. ולכאורה המילה - 'וְנֹאכְלָה' מיותרת, כי ברור שבשר מיועד לאכילה, ועל פי רעיון א' דלעיל בקשתם מבוארת, שהם רוצים שינתן להם בשר כזה שלא תהיה להם ברירה אלא לאוכלו, ולא בקר וצאן חיים שיתפתו להוסיפו על מקניהם.

ודבר זה גם מובהר בפסוק כ"ב ששם אומר משה : "הֲצֹאן וּבָקָר יִשְׁחַט לָהֶם", ומדוע הוא אומר שישחט להם ולא אומר שינתן להם, ומי הוא זה שצריך לשחוט להם? אלא, שהם ביקשו בשר לאכילה, ולכן היה צריך לתת להם רק לאחר שחיטה, כי אם היו נותנים להם חיים, לא היו אוכלים אותם אלא מצרפים אותם למקניהם.

רעיון ב' - ולעצם צורת הניסוח שלהם, נראה לומר, שהם לא העזו לבקש במפורש שיתן להם בשר, שהרי היה להם מקנה רב, ולכן ניסחו את דבריהם בלשון עדינה, וכאילו הם לא מבקשים אלא רק שואלים, מי יאכיל אותם בשר. וכן בפרשת 'בשלח' הם לא מבקשים בשר בצורה מפורשת אלא רק מעין סיפור דברים : "וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִי יִתֵּן מוֹתֵנוּ בְּיַד ה' בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּשִׁבְתֵּנוּ עַל סֵיר הַבָּשָׂר" (שמות ט"ז, ג'), ובעקבות זאת ה' מוריד להם שלו, ככתוב : "וַיְהִי בַעֲרֹב וַתַּעַל הַשָּׁלֹ וַתִּכַּס אֶת הַמַּחֲנֶה" (שם, שם, י"ג).

ואולי, לכן, גם לגבי הדגים הם לא מבקשים, ואף לא שואלים מי יאכילנו דגים, אלא רק רומזים את רצונם בדגים באומרם : "זָכְרֵנוּ אֶת הַדָּגָה", בשביל שמשה יבין לבד שהם מחכים שיתן להם גם דגים.

קושי ב' - בפסוק ד' נאמר שהם שאלו מי יתן להם בשר לאכילה. בפסוק ה' הם אומרים שהם זוכרים את הדגה אשר אכלו במצרים חנם, וכן את הקישואים, האבטיחים, החציר, הבצלים והשומים. אז מדוע הם מבקשים רק בשר ולא מבקשים גם דגים ואת שאר הדברים?

קושי ג' - בפסוק ה' הם אומרים - 'זָכְרֵנוּ אֶת הַדָּגָה אֲשֶׁר נֹאכַל בְּמִצְרַיִם חֲנָם'. וקשה, מדוע משתמשים בלשון עתיד - 'אֲשֶׁר נֹאכַל בְּמִצְרַיִם', היו צריכים להשתמש בלשון עבר - 'אֲשֶׁר אָכְלָנוּ בְּמִצְרַיִם'?

רעיון ג' - ואולי, התכוונו בפועל זה שיהיה אפשר לדרוש אותו לפי הכתיב ולפי הקרי. לפי הכתיב אפשר לנקד אותו - 'נֹאכַל' בלשון עבר, ואילו לפי הקרי הניקוד הוא - 'נֹאכַל' בעתיד, ואולי רצו לרמוז בזה שהם היו רוצים לחזור למצרים ושם יאכלו דגים, ומתאים להשתמש בלשון עתיד.

קושי ד' - בפסוק י"ג מתלונן משה לפני ה', שמאין לו בשר לתת להם. וקשה, מדוע משה חשב שהוא עצמו צריך לספק להם את הבשר, כאשר ברור שהם רצו שיתפלל לה' שיתן להם בשר, וכמו שאומר בפסוק י"ח שה' יתן להם בשר - 'וַיִּתֵּן ה' לָכֶם בָּשָׂר וְנֹאכְלָתֶם'.

ונראה לומר, שמהמילה - 'עָלִי' שבדבריו : "כִּי יָבֹכּוּ עָלַי לֵאמֹר תִּנְהָ לָנוּ בָּשָׂר וְנֹאכְלָה" שהיא לכאורה מיותרת, נראה שהוא הבין שהם דורשים שהוא עצמו יביא להם בשר. ואולי, אפשר לחזק הבנה זו מדבריו בפסוק כ"א : "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה שְׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף רִגְלֵי הָעָם אֲשֶׁר אֲנִי בִקְרָבוֹ". ולשם מה הוא בא להוסיף - 'אשר אנכי בקרבו', כי זה נראה מיותר, ואולי, רוצה להדגיש שהוא נמצא בקרב העם, ולכן הוא מבין שהם דורשים זאת ממנו כאחריות אישית.¹

1. ועסקנו בענין זה גם במאמר אחר תחת הכותרת : "מאין לי בשר לתת לכל העם הזה".

קושי ה' - בפסוקים כ"א - כ"ב משה תמה איך ה' יתן בשר לשש מאות אלף איש במשך חודש שלם. **וקשה**, כיצד הוא מפקפק ביכולת ה', לאחר שה' כבר אמר לו **בפסוק י"ח** שהוא יתן להם בשר, עד שה' תמה עליו ואומר לו **בפסוק כ"ג** - 'היד ה' תקצר'?

רעיון מרכזי א' - ונראה לומר, שיש להתמקד בדברי משה - "הצאן ובקר ישחט להם", שהם מבקשים שינתן להם **בשר שחוט**, שמוכן לאכילה. ומשה בוודאי ידע שה' יכול לספק להם צאן ובקר לרוב, אך הם ביקשו בשר מוכן לאכילה, ומשה לא נתבקש לתת הם צאן ובקר חיים, וכמו שהסברנו לעיל, אלא היה צריך לשחוט להם צאן ובקר לרוב שיספיק לשש מאות אלף רגלי. ועל זה הוא שואל הצאן ובקר **ישחט** להם, כלומר, שהוא לא יכול לשחוט להם כל כך הרבה צאן ובקר. ועל זה עונה לו ה' : **"היז' ה' תקצר, עתה תראה היקרה דברי אם לא"**. כלומר, בשלב זה ה' לא אומר למשה איזה סוג בשר הוא מתכוון להביא להם, אלא אומר לו שהוא יביא לעם סוג בשר כזה, שיהיה מיועד לאכילה, ולא יוכלו להוסיף אותו על המקנה שלהם, וגם משה לא יצטרך לשחוט בשבילם.

קושי ו' - בפסוק כ"ב נאמר : "הצאן ובקר ישחט להם ומצא להם, אם את כל דגי הים יאסף להם ומצא להם". **ויש לשאול**, מדוע עד כאן משה התעלם מענין הדגים, ובפסוקים : **י"ג, י"ח וכ"א** גם בדברי משה וגם בדברי ה' לא מוזכרים הדגים, והנה כאן **בפסוק כ"ב**, לראשונה מזכיר משה גם את הדגים.

ועוד, שגם לגבי צאן ובקר וגם לגבי דגים מופיע הביטוי - **ומצא להם**, ויש להבין מה משמעותו של ביטוי זה בהקשר שלנו.

התרגומים מתרגמים : **"היספקון להון"**,² כלומר, האם הצאן והבקר שה' יתן להם יספיק להם. וכן מביא **רש"י** **מה'ספרי** שיש בזה מחלוקת תנאים. לדעת **ר' עקיבא** פירושו כמו לפי התרגום - האם **יספיק** להם.³ **ורבי שמעון** גם מפרש את המילה במובן של **'יספיק'** אך מפרש אחרת את כוונת משה. ואומר שחס ושלום לא עלתה על דעתו של אותו צדיק כך, לומר שה' לא יכול לתת להם כמות שתספיק להם. אלא משה תהה, שה' יתן להם בשר למשך חודש שלם ובסוף יהרג אותם, ויוצא שאכילה זו תספיק להם עד סוף חייהם, ואין זה שבח להקב"ה. וממשיל זאת לחמור שאומרים לו טול כור שעורים ונחתוך ראשך. ועל זה השיבו הקב"ה שאם לא יתן להם, יאמרו שקצרה יד ה', לכן עדיף שהם יאבדו ולא יאמרו שיד ה' קצרה.

ובפסוק כ"ג מביא **רש"י** דעה נוספת של **רבן גמליאל בנו של רבי יהודה הנשיא** שמסביר, שכל מה שיתנו להם לא **יספיק** להם בגלל שהם רק מבקשים **עלילה** ואומר : **"אם אתה נותן להם בשר בהמה גסה יאמרו דקה בקשנו, ואם אתה נותן להם דקה יאמרו גסה בקשנו, חיה ועוף בקשנו, דגים וחגבים בקשנו"**.

אך, בכל זאת נראה, **שקצת קשה** לפרש מילה זו במשמעות של - **'יספיק'** במקום במובן הרגיל של **'מציאה'**. כי אם כן מדוע התורה לא נקטה במילה **'יספיק'** שמובנה ברור ומפורש, ובמקום זאת משתמשת התורה במילה **'ומצא'**, שבפשטות יש לה משמעות אחרת.

2. גם **'אבן עזרא'** מקבל את תרגום **'אונקלוס'**.

3. ומביא דוגמא לכך מהפסוק : **"ומצא כדי גאולתו"** (ויקרא כ"ה, כ"ו). אך הדוגמא הזו לא מובנת, כי שם הפירוש בפשטות שהמוכר השיג כסף לפדות את האדמה שמכר. וגם תרגום **'אונקלוס'** מתרגם כמובן הפשוט - **'וישכח'**, במובן של **מציאה**.

קושי ז' - בפסוק ל"א מובא : **"וְרוּחַ נִסֵּעַ מֵאֵת ה'** **וַיָּגֵז שְׁלֹוִים מִן הַיָּם וַיִּטֹּשׁ עַל הַמַּחֲנֶה כְּדָרָךְ יוֹם כֹּה וּכְדָרָךְ יוֹם כֹּה סְבִיבוֹת הַמַּחֲנֶה, וְכֹאמְתִּים עַל פְּנֵי הָאָרֶץ".** ויש להבין את הביטויים : **"וְרוּחַ נִסֵּעַ מֵאֵת ה'", 'וַיָּגֵז, 'מִן הַיָּם, 'וַיִּטֹּשׁ. ועוד קשה, הרי משה הזכיר בפסוק כ"ב גם את הדגים :** **"אִם אֶת כָּל דְּגֵי הַיָּם יֵאָסֹף לָהֶם וּמִצָּא לָהֶם",** וה' מוריד להם שליו, ובזה נותן להם בשר, וישנה התעלמות מהדגים.

קושי ח' - בפסוק ל"א מובא שה' הגיז להם שלוים מן היס. ודבר זה מעורר **קושי גדול**, שהרי כבר בפרשת **'בשלח'** לאחר תלונות בני ישראל שאין להם מה לאכול, ה' מוריד להם מן בבוקר ושלו בערב, ככתוב : **"וַיְהִי בְעֶרְבֹ וַתַּעַל הַשָּׁלוּ וַתִּכַּס אֶת הַמַּחֲנֶה"** (שמות ט"ז, י"ג). וכמו שהמין ירד להם עד בואם אל קצה ארץ כנען, אז סביר שגם השלו ירד להם לאורך כל התקופה. וא"כ, לא מובנת התלונה כאן, שאין להם בשר והרי ירד להם שלו כל ערב. **ועוד קשה,** כי איזו פעולה מיוחדת עשה ה' כאן בהורידו את השלו, אם ממילא יורד להם שלו כל יום.

ובוודאי שלא מדובר בשתי הפרשיות על אותו אירוע, כי הם היו בזמנים שונים. בפרשת **'בשלח'** מובא שהם התלוננו בחמשה עשר יום לחודש השני לצאתם מארץ מצרים, וזה היה לפני מתן תורה שהיה בחודש השלישי. ואילו בפרשת **'בהעלותך'** מדובר על אירוע שקרה לאחר שכבר נסעו מהר סיני.

ועוד, מוכח שאלו שני אירועים שונים, כי יש הבדלים בין שני האירועים : **א.** בפרשת **'בשלח'** הם ביקשו בשר שלא כהוגן, ולכן ירד להם **בערב**, ובזה ה' הראה את אי שביעות רצונו מבקשתם. אך כאן ה' הכה בהם מכה רבה מאד. **ב.** בפרשת **'בשלח'** מובא שהשלו היה יורד **בערב**, ואילו כאן **בפסוק ל"ב** משמע שירד **ביום** : **"וַיִּקֶם הָעָם כָּל הַיּוֹם הַהוּא וְכָל הַלַּיְלָה וְכָל יוֹם הַמָּחָרֶת וַיֹּאסְפוּ אֶת הַשָּׁלוּ הַמִּמַּעֵיט אֲסָף עֲשָׂרָה חֲמִרִים, וַיִּשְׁטְחוּ לָהֶם שְׂטוֹחַ סְבִיבוֹת הַמַּחֲנֶה".**

אך לדעת **'רבי יוסף בכור שור'** (שמות ט"ז, י"ג) מדובר על אירוע אחד שהתרחש רק בפרשת **'בהעלותך'** : **"וַיְהִי בְעֶרְבֹ וַתַּעַל הַשָּׁלוּ - כַּמְדוּמָה אֲנִי שֶׁזֶה שְׁלִי שֶׁל בְּהֵעֲלוֹתְךָ** אלא שאגב שדיבר במן, דיבר בשליו. תדע דאי ראה משה שבא להם שליו פעם אחת והספיקם, האיך יאמר - **"הצאן ובקר ישחט להם ומצא להם".** אך לרוב הדעות מדובר בשני אירועים בזמנים שונים.

ויש מקום לברר, האם השלו הראשון המשיך לרדת כל תקופתם במדבר כמו המן, ואז מתעוררות התמיהות דלעיל. או שהשלו הראשון פסק לאחר זמן מסוים, ולכן מובן מדוע ביקשו שוב בשר. ונמצא במפרשים מחלוקת בדבר :

השלו הראשון המשיך לרדת בכל תקופת המדבר

זו דעת **'רמב"ן'** ומוסיף שזו גם דעת רבותינו. ואומר בפרשת **'בשלח'** (שמות ט"ז, י"ב) : **"... ועתה אמר להם בין הערבים תאכלו בשר תמיד ובכל בקר ישבעו לחם כל ימי המדבר. וכן דעת רבותינו שהיה השלו עמהם מן היום ההוא והלאה כמו המן".** ומוסיף, שכך מסתבר, כי על שני הדברים התלוננו ובשניהם שמע את תלונתם ותאותם יביא להם, כי מה יתן להם ומה יוסיף להם בשר ליום אחד או לשנים. ומוסיף מדוע התורה לא מאריכה בענין השלו : **"והפרשה שתפרש ותאריך בענין המן, כי כל מעשיו הם נפלאים, ותקצר בענין השלו".**

ועל התמיהה המתעוררת על פשר תלונתם בפרשת **'בהעלותך'** הוא מסביר, שבאכילת השלו הראשון הם לא שבעו, ולכן התלוננו. ומוסיף, שאת השלו הראשון אולי לקטו רק הגדולים שבהם, או שהיה מזדמן רק לחסידים שבהם, וצעיריהם היו תאבים לו, ולכך אמר בפרשת **'בהעלותך'** - **והאספסוף** אשר בקרבו התאוו תאוה, ואז נתן להם ממנו לרוב מאד ואכלו חדש ימים בשפע ההוא, ואח"כ חזר לרדת כפי שירד השלו

הראשון. אך בספר **'תורת משה' ל'חת'ס'** מעיר על הסבר **'רמב"ן'** : **"ותירוץ דחוק** שלא היה יורד אלא לחשובים ולא לפחותים.

וכן דעת **'רבנו בחיי'** (שם בפסוק י"ג) : **"ועמד להם השלו ארבעים שנה כשם שעמד המן, ומה שכתוב ובני ישראל אכלו את המן ארבעים שנה, הוא הדין בשלו שאכלו אותו ארבעים שנה... אבל מפני שהיה הפלא גדול במן יותר מאד שנוצרה להם יצירה חדשה בשמים לכך הזכיר הפלא הזה לבדו כי עמד להם ארבעים שנה אבל השלו שהיה בא להם כאילו בענין הטבע והמקרה... לא חשש להזכירו"**.

השלו הראשון פסק מלרדת

ונראה לומר, שאם ה' הוריד להם כאן שלו, אז מסתבר שהשלו הראשון היה תופעה חד פעמית ופסק מלרדת. על פי גישה זו נוכל להבין מדוע בפרשת **'בשלח'** לגבי המן הם קיבלו ציוויים שונים כמה לאסוף, ולא להשאיר למחרת, ושביום ששי תרד להם כמות כפולה, ואילו לגבי השלו לא נאמרו שם שום ציוויים. **ועוד**, כי בפרשת **'בשלח'** נאמר שהמן ירד להם ארבעים שנה, ואילו לגבי השלו לא נאמר כמה זמן ירד, ⁴ ועוד, שפרשתנו הם מתלוננים : **"וַעֲתָה נַפְשֵׁנוּ יִבְשֶׁה אֵין כֹּל, בָּלְתִּי אֶל הַמָּן עֵינֵינוּ"** (במדבר י"א, ו'). ומזה שאומרים שאין כל, ורואים רק מן, משמע שלא ירד להם שלו בתקופה זו. וכמו שאומר רש"י : **"אל המן עינינו. מן בשחר מן בערב"**, ומשמע שלא היה להם שלו בערב. **ועוד**, שבפרשת **'עקב'** אומר משה לבני ישראל על סף הכניסה לארץ : **"וַיִּעֲנֶה וַיִּרְעֶבֶד וַיֹּאכְלֶה אֶת הַמָּן אֲשֶׁר לֹא יָדַעַתְּ וְלֹא יָדְעוּ אֲבֹתֶיךָ, לְמַעַן הוֹדִיעֶךָ כִּי לֹא עַל הַלֶּחֶם לְבַדּוֹ יִחְיֶה הָאָדָם כִּי עַל כָּל מוֹצֵא פִי ה' יִחְיֶה הָאָדָם"** (דברים ח', ג'). משה מזכיר כאן את המן ולא מזכיר את השלו. אמנם, אין בזה הוכחה מוחלטת, אלא רק הערה, שמשה מזכיר שה' הוריד להם מן, אך לא מזכיר שה' הוריד להם שלו.

וכן מובא בספר **'תורת משה' ל'חת'ס'** : **"ולפע"ד לא בא השליו אלא אותו הערב להשקיט רעבונם לפי שעה אבל ממחרת כשירד המן והיה בו כל המטעמים א"כ גם שליו וכל מיני בשר טעמו בו (לא היו צריכין לשליו). והאספסוף התרעמו בלתי אל המן עינינו דייקא"**.

ולסיכום עד כאן, לדעות שהשליו לא פסק כל התקופה, יש להבין את פשר בקשתם כאן לבשר, וכיצד עונה על בקשתם, אם מוריד להם שליו שממילא יורד להם כל ערב. ולדעות שהמן הראשון פסק מלרדת, יש לענות על השאלות השונות שהעלינו, למה נענשו כל כך קשה, ומדוע משה חושב שה' לא יוכל להביא להם בשר, לאחר שכבר הביא להם שליו בעבר, ועוד יש להבין קשיים שונים שהעלינו בפסוקים.

רעיון מרכזי ב' - בשר בטעם של דגים. ברצוני להעלות אפשרות שהיתה להם בקשה, שנראית על פניה הזויה, אך מכיוון ש**'רש"י'** מביא מספר פעמים שבקשתם לא היתה בקשה אמיתית ונצרכת אלא באה בעלילה, ובמיוחד מה שמביא בפסוק **"כ"ג"** : **"אם אתה נותן להם בשר בהמה גסה יאמרו דקה בקשנו, ואם אתה נותן להם דקה יאמרו גסה בקשנו, חיה ועוף בקשנו, דגים וחגבים בקשנו"**, אז נראה שמותר גם להעלות אפשרות שהעלו בקשה הזויה בדרך של עלילה, שמשה יתן להם - **בשר בטעם של דגים**.

ועל פי רעיון זה נסביר את השאלות שהעלינו לעיל.

קושי א' - שאלנו לעיל, על נוסח השאלה בלשון שאלה, מי יאכילנו בשר, ולא בצורת

4. וכן מובא בפירוש **'הריב"א'** (שמות ט"ז, י"ג) : **"והרב ר' יצחק פירש קרא שהשליו פסק להם בשנה ראשונה, שנאמר ובני ישראל אכלו את המן מ' שנה, ולא נזכר שם שליו. וכן ביהושע נאמר וישבת המן ממחרת וגו' ולא הזכיר שליו"**.

בקשה שיתן להם בשר. ובנוסף להסברנו לעיל, נוסיף ונאמר, ע"י שנצרף את סוף פסוק ד' לתחילת פסוק ה' : **"וַיֹּאמְרוּ מִי יֹאכְלֵנוּ בָּשָׂר. זָכְרָנוּ אֶת הַדָּגָה אֲשֶׁר נֹאכַל בְּמִצְרַיִם"**. **כלומר**, מי יאכילנו בשר כזה שעל ידו ניזכר בדגים שאכלנו במצרים. וניסחו בלשון שאלה, כי סברו שאין מי שיכול למלא אחר בקשה משונה כזו.

קושי ב' - שאלנו לעיל, מדוע לגבי בשר שאלו מי יתן להם בשר לאכילה, ואילו לגבי דגים הם לא שאלו מי יאכילם דגים, אלא רק אמרו שהם זוכרים את הדגה אשר אכלו במצרים. וגם קושי זה מוסבר לפי מה שהסברנו בקושי א', שהם התייחסו בשאלתם גם לדגים, כאשר ביקשו בשר בטעם של דגים.

קושי ג' - שאלנו לעיל, מדוע משתמשים בלשון עתיד - **"אֲשֶׁר נֹאכַל בְּמִצְרַיִם"**, היו צריכים להשתמש בלשון עבר - **"אֲשֶׁר אָכְלָנוּ בְּמִצְרַיִם"**. ובנוסף להסברנו לעיל, נוסיף ונסביר על פי הרעיון דלעיל, שהרי הם מבקשים בשר בטעם של דגים, לכן הם משתמשים בלשון עתיד, שאם בעתיד יתן להם בשר בטעם של דגים אז יזכרו את הדגים שאכלו במצרים.

קושי ד' - שאלנו לעיל, מדוע משה חשב שהוא עצמו צריך לספק להם את הבשר, ובנוסף להסברנו לעיל, כעת נוסיף, פרט נוסף בשאלתו, שמניין לו לתת להם בשר בטעם של דגים.

קושי ה' - שאלנו לעיל, כיצד משה מפקפק ביכולת ה', לאחר שה' כבר אמר לו **בפסוק י"ח** שהוא יתן להם בשר. ונוכל להסביר, שמשה היה בטוח שבקשתם היא בקשה הזויה, כי חשב שאין דבר כזה בשר בטעם דגים, ולכן היה תמה איך ה' אומר שיתן להם דבר שכלל לא קיים. ואם נאמר שה' כל יכול ויכול לברא בריה חדשה בעל תכונות כאלה, נוכל לומר, שמשה סבר שה' לא אמור לעשות נס ולשנות את הטבע בשביל להיענות לבקשתם שנובעת מעלילה גרידא.

קושי ו' - שאלנו לעיל, מדוע עד פסוק כ"ב משה התעלם מענין הדגים, ורק **בפסוק כ"ב**, לראשונה מזכיר משה גם את הדגים. **ועוד שאלנו**, שגם לגבי צאן ובקר וגם לגבי דגים מופיע הביטוי - **"וּמִצֵּא לָהֶם"**, ויש להבין מה משמעותו של ביטוי זה בהקשר שלנו. וראינו לעיל מספר פירושים לביטוי זה, ולפי הרעיון דלעיל, נוכל להסביר שכל הזמן הוא חשב שהם מבקשים דווקא בשר בטעם דגים, ולכן דיבר כל הזמן על בשר ולא על דגים. ולכן, בתחילת הפסוק הוא שואל : **"הֲצֹאן וּבָקָר יִשְׁחַט לָהֶם וּמִצֵּא לָהֶם"**, **כלומר**, אם ישחטו להם צאן ובקר, האם ימצא להם בשר בטעם של דגים. ובחלק השני של הפסוק הוא שואל : **"אִם אֶת כָּל דְּגֵי הַיָּם יֹאסֵף לָהֶם וּמִצֵּא לָהֶם"**. **כלומר**, הוא מעלה אפשרות הפוכה ושואל, אם יאספו להם את כל דגי הים, האם ימצאו ביניהם דג בטעם של בשר. ולפי פירוש זה, הביטוי - **"וּמִצֵּא לָהֶם"** הוא במובן הרגיל והמצוי במובן של **מציאה**. **ובפסוק כ"ג** ה' אומר למשה : **"הִיֵּד ה' תִּקְצֹר"**, **כלומר**, אתה תראה שאני ימלא גם בקשתם זו.

קושי ז' - שאלנו להסבר הפסוק : **"וַיֹּרֶחַ נִסֵּעַ מֵאֵת ה' וַיִּגְזַר שְׁלֹוִים מִן הַיָּם"**, ולפשר הדבר שמשה הזכיר גם את הדגים וה' מוריד להם רק שליו, ומתעלם מענין הדגים. בעל **"אזנים לתורה"** מבאר שהם ביקשו בשר וגם רמזו לכך שהם רוצים דגים, לכן ה' הביא להם עוף שיש בו גם משום בשר וגם משום דגים. שהרי בהמה נבראה מהיבשה, הדגים נבראו מהמים. והעוף נברא מן הרקק, שישבה גם מים וגם יבשה, ויוצא שבשר עוף הוא כעין תחליף לבשר וגם לדגים.

השליה היה בשר בטעם דג - ואכן, הקב"ה מראה להם שידו אינה קצרה ויכול להביא להם בשר בטעם דגים, וזאת ע"י שהביא להם את השליו.⁵ ולפני כן יש לציין שיש מספר סוגים של שליו, כמובא במס' **'יומא'** (ע"ה ע"ב) : "אמר רב חנן בר רבא **ארבעה מיני שליו** הן ואלו הן שיכלי וקיכלי ופסיוני ושליו. מעליא דכולהו שיכלי. גריעא דכולהו שליו, והוי כציפורתא". ואת המיוחד בשליו הזה נוכל לדקדק מהמשפט - **'ויגזו שליו מן הים'**. ויש לשאול מה פירוש - **'מן הים'**, כי אם באו במסע המוכר בשם 'נדידת צפרים' ומגיעים מיבשת אירופה ועוברים את הים ונחתו במדבר, אז הם באו מכיוון הים, אך לא מן הים. ואולי היה זה סוג של שליו, ששוכן על שפת הים, וניזון מדגים שבים, ובכדי לדוג את הדגים הוא חודר לתוך המים ושולה משם את הדגים.⁶

והשם - **'שליו'** מרמז על - **'שלו - ים'**. כי השלו שירד להם בפרשת **'בשלח'** היה **'שלו יבשה'**, כי לא מופיע שם הביטוי - **'שליו'** וזה היה - **'שלו ים'**.

וכאן מופיע הפועל **'ויגזו'** בניגוד לפרשת **'בשלח'** ששם נאמר - **'ותעל'**, ללמד שהם היו סוגים שונים של שליו. שם היה מדובר בשליו יבשה שהיו לו כנפיים מפותחות, ולכן נאמר בו שהוא עלה ממקומו ובא למחנה ישראל, ולא מוזכר שם שהרוח הביאה אותם. ואילו כאן מדובר בשלו ים שכנראה הכנפיים שלו לא כל כך מפותחות, והיה צריך רוח ה' חזקה שתעלה אותם מהמים, כמעין פעולת - **'גזיזה'** והרוח תביא אותם למחנה ישראל, ולכן נאמר כאן - **'ויגזו'**. ואין זה מופרך שהשלו הזה שוכן הרבה בתוך המים, שהרי העופות יצאו מהמים, שכן נאמר במעשה הבריאה ביום החמישי : "ישרצו המים שרץ נפש חיה, ועוף יעופף על הארץ" (בראשית א', כ').

ואולי אפשר גם לדרוש שהביטוי - **'שליו ים'**, רומז על - **'שלו ים'**, ששלו אותם מן הים, או שהם שולים את הדגים מן הים.⁷

קושי ח' - הבאנו לעיל את הקושי הגדול שבפרשה זו, שהרי כבר בפרשת **'בשלח'** ה' מוריד להם מן בבוקר ושליו בערב, ולא מובן אז מדוע שוב ביקשו בשר וה' שוב מוריד להם שליו. ולדעת האומרים שהשליו לא הפסיק לרדת, אז השאלה קשה ביותר. אך גם לדעות שהשליו הפסיק לרדת, אז לא מובנת שאלתם מי יאכילנו בשר, הרי הם כבר ראו שה' יכול להוריד לכולם שליו, וגם לא מובנת תמיהתו של משה, איך אפשר לתת בשר לעם שלם לחודש ימים.

5. ולפי דברי בעל **'קדושת לוי'** על הפרשה, נוכל להסביר מדוע ביקשו בשר, והרי היו יכולים לטעום אותו באוכלם מהמן. והוא מסביר, שהם יכלו לטעום במן רק מאכל שהם כבר אכלו, ובזמן שאכלו את המן היו חושבים על טעם אותו מאכל שרצו, ורק אז הרגישו את הטעם של אותו מאכל. והוא אומר, שבמצרים אכלו בשר ללא שחיטה ומליחה והטעם שלו היה שונה מבשר שלאחר שחיטה ומליחה, ולכן לא יכלו לטעום במן טעם של בשר כשר, ולכן ביקשו בשר ממש. והם מסבירים 'זכרנו את הדגה, ולכן את טעם הדגים יכלו לטעום במן, אך לא טעם של בשר כשר. ונשתמש בדבריו גם לגבי הרעיון לעיל, שבשר בטעם דגים הם לא אכלו במצרים, ולכן לא יכלו לטעום את טעמו באכילת המן, ולכן ביקשו שהדבר ינתן להם.

6. ואולי, וזה עוד יותר דחוק לומר, שהם ביקשו **דגים בטעם בשר**. ולכן משה אומר : "אם את כל דגי הים יאסף להם ומצא להם", שאם יאספו את כל דגי הים האם ימצא דג בטעם של בשר? וה' הגיז אותם מן הים, ממש מן הים, כי הם דגים, ויש סוג דגים שיכולים לעופף למרחק מסוים, ע"י סנפירים ארוכים שהם להם כמו כנפיים, והם מכונים - **'דאוניים'** או - **'דגים מעופפים'**. והם יותר דואים על כנפי הרוח מאשר מעופפים. ואולי, לכן ה' היה צריך להביא רוח, בשביל שיוכלו לדאות עליה אל היבשה. וזה גם יסביר בפשטות מה שנאמר אליהם בפסוק ל"א : "וכאמתים על פני הארץ", שאין להם כנפיים גדולות שיכולים לעוף יותר גבוה. וברש"י מובא בשם **ה'ספרי'** שזה היה נס שלא יהיה להם טורח באסיפתם. ומדוע שה' יעשה להם נס שלא כל כך נצרך, כי אדרבא בגלל תלונתם שיתאמצו קצת בשביל להשיג את השליו הזה.

7. ומעין העוף הנקרא - **'שלדג'** השולה דגים מן הים.

אך על פי הרעיון המרכזי שלנו הדברים ברורים, כי הם רצו עכשיו בשר אחר, בשר בטעם דגים. ולכן, גם לדעת הסוברים שהשלי הראשון לא פסק מלרדת, הם באו בעלילה שהם רוצים בשר מסוג אחר בטעם של דגים. וגם לסוברים שהשלי הראשון פסק מלרדת, אך משה תמה איך ימצא להם בשר בטעם של דגים.

האם השליו הזה היה זקוק לשחיטה

בפסוק כ"ב נאמר: **"הֲצֵאן וּבָקֵר יִשְׁחַט לָהֶם וּמִצָּא לָהֶם, אִם אֶת כָּל דְּגֵי הַיָּם יֵאָסֹף לָהֶם וּמִצָּא לָהֶם"**. ומסבירים שלגבי צאן ובקר נאמר - **'יִשְׁחַט'**, כי הם זקוקים לשחיטה. אך לגבי הדגים נאמר - **'יֵאָסֹף'**, כי צריך רק לאסוף אותם ולא צריכים שחיטה. והנה **בפסוק ל"ב** נאמר על השליו: **"וַיִּקֶּם הָעָם כָּל הַיּוֹם הַהוּא וְכָל הַלַּיְלָה וְכָל יוֹם הַמָּחָרֶת וַיֵּאָסְפוּ אֶת הַשְּׁלִי הַמִּמָּעִיט אֲסָף עֶשְׂרֵה חֲמֹרִים, וַיִּשְׁטְחוּ לָהֶם שְׂטוֹחַ סְבִיבוֹת הַמַּחֲנֶה"**. ויש לברר, האם בגלל שמופיע הפועל - **'וַיֵּאָסְפוּ'** זה מלמד שלא היה צריך שחיטה?

ובמס' **'יומא'** (ע"ה ע"ב) מובא מדרש: **"תנא משמיה דרבי יהושע בן קרחה אל תיקרי שטוח אלא שחוט מלמד שירד להם לישראל עם המן דבר שטעון שחיטה"**. **'וירש"י'** אומר שם: **"שירד להם דבר שטעון שחיטה - ומלמד שהשליו דבר שטעון שחיטה היה"**. ולכאורה, לשם מה צריך ללמוד זאת מדרשת המילה - **'שטוח'** ע"י חילוף אותיות. ואולי, בגלל הקושי שדלעיל, שבפסוק כתוב - **'וַיֵּאָסְפוּ'** שזו פעולה המיוחסת לדגים שאין בהם שחיטה, לכן צריך לדרוש מהמילה **'שטוח'** שכן זקוקים לשחיטה.⁸

אך בתלמוד **'ירושלמי'** מס' **'נזיר'** (סוף פרק ד') מובא ששחיטה בעוף הוא דבר לא מחוור בדברי תורה, ורק נלמד ברמז מהשליו שנאמר בו - **'שטוח'** ודורשים בחילוף אותיות - **'שחוט'**. ומסביר שם בפירוש **'פני משה'** שזו רק **אסמכתא בעלמא**.⁹

ולפי הדעה הזו, ה' גם פותר למשה את תמיהתו איך ישחוט לעם שלם, והנה הביא להם שליו שאינו צריך שחיטה.

8. ולפי האפשרות הדחוקה שהעלינו בהערה לעיל, שהם ביקשו דגים בטעם בשר, אז ברור שלא היו זקוקים לשחיטה, ולכן נאמר אצלם רק - **'וַיֵּאָסְפוּ'**.

9. וישנה מחלוקת בין הפרשנים בשאלה זו.

